Ismijiet u Laqmijiet ta' Nħawi fil-Birgu.

Lorenzo Zahra

Fl-imgħoddi, il-Birgu tagħna ma kellux ismijiet fit-toroq bħalma għandna llum. Dan jidher mill-fatt li meta l-Kappillan kien idur il-familji biex jara l-istat ta' l-erwieħ tal-parruċċani tiegħu, kien jirreġistrahom bl-alfabett. Hekk sar sa l-aħħar tas-seklu 1800, meta mbagħad bdejna nisimgħu bil-pjazza, bl-inħawi tal-bieb ewlieni, u bi kwartieri ta' bini.

Infatti, fis-sena 1780-81 niltaqgħu mal-inħawi tal-kunvent, tas-sur, tas-sur tal-bandiera, tal-monasteru l-qadim, l-inħawi lejn Kastilja, l-Mandraġġ, u l-ħabs ta' l-Isqof. Imma dik il-ħabta bdew jitfaċċaw xi ismijiet ta' toroq, bħal: Triq San Filippu, Triq Sant'Antnin, Triq Alessandrija, u Triq il-Palazz tal-Gvernatur. Mal-miġja ta' l-Ingliżi bdejna nsibu l-ismijiet tat-toroq b'mod regolari. Hekk, fis-sena 1808 kellna dawn l-ismijiet:

Strada della Chiesa Parrocciale S. Lorenzo,
Strada Irlandeże (mlaqqma Ta' Żwejta),
Strada Dietro il Convento,
Strada della Porta Maggiore,
Strada del Bastione dello Standardo, o di San Giovanni,
Strada Alessandina,
Strada Palazzo del Vescovo,
Strada di Castiglia - Brittanica,
Strada del Palazzo Inquisitoriale,
Strada Maestrale,
Strada Tramontana,
Strada Libeccio,
Strada Levante,
Strada dietro il Quartiere,
Strada del Monastero,
Strada S. Scolastica,
La Prima Zenqa,
La Seconda Zenqa,
Strada S. Filippo,
Strada Miratore,
Strada Priggione,
Strada S. Antonio,
Strada S. Giorgio,
Strada Desain,
Strada Antica, u
Strada Mandraggio.

Iżda mbagħad kellna l-laqmijiet ta' l-inħawi, uħud nafuhom sewwa, imma li issa bit-tibdil qed jgħosfru. Hawn se nsemmuhom u se nispjegaw ftit fil-qosor:

1) Il-Ballett: F'tarf Triq S. Lawrenz lejn in-naħa ta' Sant'Anġlu fejn jingħad li beda l-Karnival.
2) L-Imġarraf: Illum it-Telgħa tal-Bieb Ewlieni. Billi l-inħawi ġġarrfu wara l-isplużżjoni tal-1816, il-post hekk ġie msejjaħ.
3) Il-Ħawli: Jingħad li hemm kienet tgħix familja b'dan il-laqam, u li aktarx kienet Żabbarija.
4) Il-Prexxa: Is-sur ta' wara l-Iskola Lorenzo Gafa. Dan għaliex it-Torok fl-Assedju nifdu s-sur u daħlu fl-ewwel parti billi għamlu fetħa.
5) Il-Fortini: Illum *St. Lawrence Parade Ground*. Dan sar meta fil-Birgu kellna għadd ta' suldati li għamlu dan il-post għall-parati militari.
6) It-Toqba l-Qadima : *Infirmary Sally Port*. Bieb żgħir lejn il-baħar mnejn kienet tingħata l-għajnuna lid-difensura ta' Sant Iermu fl-Assedju. Kienet saret toqba fis-sur.
7) It-Toqba l-Ġdida: *Bighi Sally Port*. Din saret meta l-għolja ta' Bighi saret sptar navali lejn is-sena 1830, u biex isir passaġġ kienet saret toqba fis-sur biex isir traġitt bil-baħar.
8) Il-Mandragg ta Sant'Anġlu: Il-Boat Cambre ta' bejn il-Birgu u Sant'Anġlu kienet hekk imsejħa għax kienet kenn għad-dgħajjes u bċejjeċ tal-baħar. Il-post kien ukoll magħruf bħala **x-**
9) Xatt tan-Nazzarenu.
10) Il-Mandraġġ: Hekk kienet imsejħa *Strada Antica*. Kienet *slum area* tassew qadima u qabel sar is-sur t'Allemanja kien post fejn jinġibdu l-opri tal-baħar.
11) Il-Mina tal-Kapuċċini: *Gate of Auvergne* jew *Porta d'Alvernia* li tagħti għall-kunvent tal-Kapuċċini.
12) Il-Mina tal-Qassatat: Kienet il-mina ta' ħdejn il-*Cafe' Riche* li nqerdet meta fl-1947 saret fetħa fis-swar biex tħaffef it-traffiku lejn il-Kalkara. Quddiemha kien hemm foss u pont tal-ġebel.
13) Fuq il-Fosos: Wara Sant'Anġlu fejn kien il-ħabs ta' l-Ilsiera kien hemm il-fosos tal-qamħ li minnhom il-post ħa l-laqam.
14) Is-Sur tal-Kurdara: Triq it-Torri San Ġwann. Dan billi f'dan il-post kienu jaħdmu l-ħbula fuq il-pjattaforma li fl-1950 tneħħiet.
15) It-Torri ta' l-Istandard: It-Torri San Ġwann hekk kien imlaqqam, filwaqt li anke t-torri ta' Sant'Anġlu li l-Ingliżi laqqmuh *Saluting Battery* kien oriġinarjament torri ta' l-istandard.
16) Fejn sabu s-Sinjur: *Couvre Porte* billi hemm instab il-pissidi misruq mill-knisja ta' Santa Tereża f'nofs is-seklu 19.
17) L-*Arches*: Dan il-post jinsab taħt *Couvre Porte* fejn hemm l-imħażen mibnija mill-Ammiraljat. Dawn saru fil-bidu tas-seklu 19.
18) It-Triq tal-Lunzjata: Hekk aktarx magħrufa *Main Gate Street*.
19) It-Triq ta' l-Iskola: Dik li fi żmien l-Ordni kienet *Strada di Castiglia*, fi żmien l-Ingliżi saret *Strada Brittanica*; u issa saret Triq Hilda Tabone. Fit-triq kienet l-iskola li wara sarte il-fabbrika ta' l-għamara tan-Naru.
20) Triq ta' Lhud: *Old Governor's Palace Street* dari kienet il-*Ghetto* tal-Lhud u hekk baqgħet imlaqqma.
21) Il-Pjazza: Qatt ma kienet misraħ għax dejjem kienet il-post fejn jiġu mlaqqa' s-suldati għad-difiża tal-belt.
22) Il-Pjazzetta: Kienet il-post fejn jiltaqgħu in-nies tal-Birgu.
23) Ħobża u Tuba: Kien fejn illum huwa l-*Access* mibni mill-Inġinier Ingliż. Hemmhekk, xi żgħażagħ Maltin kienu jmorru suldati għal biss xi ġranet, kemm jaqilgħu x'jieklu.
24) Fuq San Filippu: Dari l-inħawi tal-Knisja ta' San Filippu hekk kienu msejħa.
25) Ix-Xgħira: Hekk kienet imsejħa Pjazza Santa Margerita.

26) Id-Daħla: Fil-pjazza kellna d-daħla li proprjament kienet *Strada Desain.*

27) Is-Suq tal-Ħut: Illum Fosse Street billi dari kien hemm suq tal-ħut li sar fl-aħħar snin tas-seklu 19,. Illum saru garaxxijiet. Hawnhekk wieħed isib bini msejjaħ **ir-Rukella** imma li dari kien magħruf bħala **id-Dwana l-Qadima.**

28) It-Triq ta' Falzuna: li kienet *Strada Nuova*, issa Triq Paċifiku Scicluna.

29) Il-Ġenna: Wara l-Oratorju tad-Duluri, jew kif imsejjaħ ukoll, tal-Kurċifiss, hemm kamra fejn dari kienu jintrefgħu il-vari tal-Gimgħa l-Kbira u li jgħidulha il-Ġenna.

30) L-Għar tal-Paġġi: Taħt is-sur tal-Posta ta' l-Ingilterra kien hemm dan l-għar fejn kienu jgħumu il-paġġl tal-Gran Mastru.

31) Ix-Xatt Iż-Żgħir: Billi meta ġew l-Ingliżi ħadu x-xtut kollha, kienu ħallewlna xatt żgħir quddiem il-knisja ta' San Lawrenz fejn dari kien il-pont tal-laneċ.

32) Ix-Xatt tal-Karmnu : Quddiem il-knisja tal-Karmnu. Illum għalquh għall-poplu tal-Birgu.

33) Is-Sur tal-Miratur: Wara l-Labatija, parti mis-sur tal-Posta t'Allemanja. Xi drabi l-post jissejjaħ ukoll **is-Simenta**.

34) Ras il-Knejjes: Qabel ġew il-Kavallieri, fejn tinsab il-parroċċa hekk kien imsejjaħ billi kien ċimiterju b'għadd ta' kappelli zgħar. Imma dan skond ma kiteb Bosio.

35 Il-Blata: Taħt is-sur ta' Kastilja. Diżgrazzjatament illum maqjel għall-annimali. Jgħidulu iż-*Zoo* ta' Malta.

36 L-Infetti: Isem komuni f'bosta nħawi fejn dari kien ikun ċimiterju għall-mejtin bil-pesta. Fil-Birgu llum il-post sar skola tal-Gvern imsejħa Santu Rokku billi hekk kien imsejjaħ lċ-ċimiterju.

37) It-Taraġ tal-Bdoti: Dari fuq is-sur tat-Toqba, int u nieżel minn Triq San Filippu, hekk kien imsejjaħ għax kienu jiltaqgħu hemm il-bdoti tal-Port.

38) It-Taraġ tat-Taljani: Fi Triq Santa Skolastika hemm taraġ dejjaq għal fuq is-sur tat-toqba li hekk kien imsejjaħ.

39) Palazz Battina: Fi Triq San Giorgio. Il-palazz tan-nobbli Testaferrata ħa t-titlu tas-Sinjura Bettina li kienet waħda mid-dami tar-Reġina ta' Napli.

40) Il-Palazz tas-Sinjura Katin: Dan inqered fil-gwerra u minfloku nbnew id-djar. Kien palazz ta' familja nobbli li serva bħala kunvent, u fabbrika ta' l-għamara tal-familja msejjħa "Ta' Għattan".

41) It-Triq ta' Żwejta: Hekk kienet magħrufa *Strada Irlandese* li issa saret Triq Lorenzu Dyer.

42) L-Abatija l-Qadima.